

вом. Найбільш відчутний спосіб, яким підприємство може заохочувати – це грошова винагорода та просування на посаді.

І нарешті, про звіт щодо виконаної менеджером роботи. На перший погляд така практика виглядає просто – зобов'язувати службовців надавати своєму керівнику звіти про свою роботу (щоквартальні). Такі звіти змушують кожного менеджера не лише обмірковувати власні цілі, але й слугує також надійним способом нагадати людям про необхідність не піддавати забуттю свої мрії. Раз на три місяці кожний менеджер сідає за стіл поряд зі своїм безпосереднім керівником, щоб обговорити підсумки зробленого та намітити цілі на наступний квартал. Якщо у нього із керівником досягнуто повна згода відносно намічених цілей, менеджер оформлює їх у вигляді письмового документа, який начальник візує своїм підписом.

Ефективність системи квартальних звітів зумовлена тим, що, по-перше, вона дозволяє людині бути самому собі господарем та самому визначати задачі. По-друге, вона робить його працю більш плідною та змушує проявляти ініціативу. По-третє, вона сприяє просуванню нових ідей до самого верху. Квартальні доповіді змушують менеджерів замислитись та зважити підсумки своєї діяльності, свої плани на майбутній строк та способи їх реалізації. Варто також зазначити, що система квартальних доповідей зароджує діалог між менеджером та його начальником.

Як правило, система квартальних доповідей володіє властивостями саморегулювання: ефективні-

ше за все вона діє, якщо не втручатися в перебіг роботи підлеглого. Функціонуючи автоматично, вона забезпечує конструктивну взаємодію людей, що прагнуть досягти розумних результатів. А кращого і бажати неможна. Якщо охарактеризувати одним словом якості, необхідні хорошому менеджеру, то можна сказати, що всі вони зводяться до поняття «рішучість». Ми можемо використовувати найдосконаліші в світі комп'ютери, можемо зібрати всі можливі схеми та цифрові дані, але в кінцевому рахунку нам доведеться звести всю інформацію до купи, скласти собі розклад роботи та діяти.

Висновки. Підвищення співробітника підприємства на посаді, найкращий час збільшити коло його обов'язків та пред'явити йому більш високі вимоги. Коли він на підйомі, ви винагороджуєте його вже за зроблене та в той же час заохочуєте зробити ще більше. Але роботу треба будувати таким чином, щоб менеджер не брав все на себе. Коли менеджер намагається все зробити сам, це говорить про те, що він не вміє передоручати справу іншим. Менеджер не повинен робити те, що має робити інший. Прийнято вважати, що менеджер досяг багато чого, якщо okazaвся здатним спонукати до енергетичної дії хоча б одну людину. Коли мова йде про те, щоб підприємство рухалось вперед, вся сутність в мотивації людей. Можливо виконувати роботу за двох, але не в змозі бути одночасно двома людьми. Менеджеру варто спонукати до дії свого підлеглого та змусити його в свою чергу спонукати до діяльності своїх підлеглих.

УДК 338.439

БАСЮРКІНА Н.Й., канд. екон. наук, доцент
Одеська національна академія харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто процеси розвитку органічних харчових продуктів в Україні; висвітлено суть поняття «органічна продукція»; доведено доцільність органічного виробництва і розглянуто чинники впливу; запропоновано побудову перспективної моделі розвитку виробництва органічної продукції в Україні; виділено найбільш ймовірні суб'єкти господарювання для запровадження виробництва органічної продукції.

Ключові слова: органічне виробництво, органічні продукти, агропромисловий сектор, продовольча безпека

The processes of development of organic foodstuffs production are considered in Ukraine; essence of concept «organic products» is reflected; expediency of organic production is well-proven and considered factors of influence; the construction of perspective model of organic goods production is offered in Ukraine; it is distinguished the most credible subjects of economic activity for the input of organic goods production.

Keywords: organic production, organic foods, agroindustrial sector, food security

Вступ. Нині в світі зростає попит на якісні та безпечні продукти харчування, а особливої популярності останнім часом набувають органічні продукти. Україна теж не стоїть осторонь цих процесів: спосте-

рігається зацікавленість як малих, так і великих сільгоспідприємств виробництвом саме органічної продукції, розпочалось формування інфраструктури органічного виробництва (створюються громадські ор-

ганізації для підтримки «органічного руху» і асоціації виробників органічної продукції), зрушив з місця процес розробки нормативної та законодавчої бази для підтримки цього напрямку виробництва.

Але українське суспільство ще не дуже обізнане в тому, що саме означають такі поняття, як «органічне сільське господарство», «органічні продукти», «органічний спосіб виробництва». Тому роз'яснення суті даних понять, формування тим самим здорового способу життя широких верств населення і забезпечення якісного аспекту продовольчої безпеки є, безсумнівно, актуальним.

Органічне сільське господарство базується на глибинних наукових знаннях про ґрунти, тварин, клімат, хімію і фізику так само, як і на усвідомленні цивілізованою і духовною людиною суспільних і власних відносин з природою. У поєднанні наукового розуміння і духовності полягає можливість цивілізаційного розвитку людства. Саме з цієї точки зору розглянуто проблеми органічного сільського господарства в роботах всесвітньо відомих вчених В.І. Вернадського, В.В. Докучаєва, О.О. Ізмайльського, І.С. Овсінського, С.А. Подолінського, Е. Пфайффера, М.К. Шикіулі, Р. Штайнера та ін.

Окремим технологічним і соціальним аспектам виробництва органічної продукції присвячено роботи таких відомих вітчизняних вчених, як А.С. Антонєць, В.І. Кисіль, М.І. Кобець, Н.А. Макаренко, Є.В. Милованов, В.М. Писаренко, О.О. Созінов, А.О. Топачевський, Г.М. Чорний, В.О. Шлапак, О.В. Шубравська та ін. Однак ще недостатньо розроблено питання комплексного вивчення екологічних та соціально-економічних чинників розвитку виробництва органічної продукції, що актуалізує дослідження у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою статті було дослідження і висвітлення основних понять щодо органічного виробництва і розкриття його особливостей в Україні на сучасному етапі.

Результати. В Україні вивчаються лише деякі аспекти виробництва органічної продукції, переважно технологічні. Використання терміну «органічна продукція» є доцільним, коли йдеться про виробництво екологічно безпечних продуктів харчування без застосування на всіх стадіях життєвого циклу продукції синтезованих мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, синтетичних добавок і генетично модифікованих організмів. Виробництвом органічної продукції практично займаються лише окремі суб'єкти господарювання, при явній експансії іноземних (переважно з консультативною місією) організацій. Треба використовувати в Україні досвід країн ЄС, оскільки там є певні напрацювання щодо розвитку виробництва органічної продукції.

Помилки у проведенні агропромислової політики в незалежній Україні призвели до того, що Україна посіла перше місце в Європі з інтенсивності

деградації земель сільськогосподарського призначення. При цьому, щорічно, Україна втрачає від 1,5 до 2-х млрд. дол. США лише через надмірне використання зайвих обсягів палива і мастильних матеріалів, пестицидів, мінеральних добрив, металу. В 2012 р. ситуація погіршилась, нехтуються суспільні інтереси, агрономічна наука, існує ризик здоров'я майбутніх поколінь [1].

В Україні здійснюється вимушений, стихійний перехід на органічне або біологічне землеробство з недотриманням основних його принципів: досягнення бездефіцитного балансу органічної речовини і біогенних елементів, дотримання науково обґрунтованих сівозмін, ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту, інтенсифікації використання біологічного азоту, ефективного контролю рівня забур'яненості, ступеня ураження хворобами та шкідниками. За таких умов виснажуються ґрунти, погіршуються їх фізико-хімічні властивості, зменшується продуктивність агроecosystem і погіршується якість продукції [2].

На відміну від економічно оптимізованих ґрунтозахисних технологій, сучасні індустріалізовані методи аграрного виробництва призвели до стрімкого зростання витрат вичерпних природних ресурсів. Так, у доповідях ФАО (Організації з продовольства і сільського господарства ООН) за 2011 та 2012 рр. наведені дані, що високовитратні методи індустріального аграрного виробництва витрачають 7-10 калорій вичерпної енергії на виробництво лише однієї калорії продукції харчування. Ці цифри свідчать про науковий колапс у сфері аграрного виробництва. В історичних показниках це означає майже 100-кратне зростання витрат енергії на виробництво тонни пшениці за останні 150 років [3].

Сучасне інтенсивне аграрне виробництво нехтує величезними витратами вичерпних енергоресурсів, стрімко знищує біологічне різноманіття в ґрунті через постійне використання агрохімії (пестицидів і мінеральних добрив), а з ними вмісту гумусу, призводить до щорічних втрат 10-15 млн. га сільськогосподарських земель на нашій планеті. Рівень вмісту гумусу в українських ґрунтах знизився за останні 10 років вдвічі, а рівень ерозії ґрунтів в деяких областях України відповідає значенням екологічної катастрофи [4]. Українські ґрунти увійшли в стадію критичного шокowego стану, пов'язаного зі знищенням асоціацій груп мікробів практикою оранки. Використання високотоксичних пестицидів і гербіцидів лише погіршує стан асоціативних груп в ґрунті, активно повертаючи його до стану «пустелі», тобто породи, не зв'язаної гумусом.

Органічне землеробство ставить за мету відновлення родючості земель. Наукові дослідження і практичний досвід доводять, що органічні методи відновлюють біологічний самобаланс ґрунтів вже через 3-5 років. Найкращі показники відновлення родючості дають біодинамічні методи з комплексним

використанням біодинамічних препаратів [5; 6].

Варто зазначити, що на відміну від сучасних індустріальних методів ведення сільського господарства, органічні і особливо біодинамічні технології базуються на використанні внутрішніх ресурсів господарства. Отже, будучи самодостатніми, органічні землероби покращують землі і будують модель незалежності виробництва харчових продуктів від дорогих зовнішніх матеріалів. Подібна практика призводить до більшої економічної незалежності аграрного виробництва і можливості зниження цін на харчову продукцію, покращення її якості та створення довірливих відносин між виробником і споживачем.

Усвідомлення зростаючої екологічної загрози внаслідок інтенсивного ведення землеробства стимулює розробку альтернативних моделей землеробства, які краще відповідають життєвим інтересам суспільства. Одним із засновників ідеології нових форм ведення сільського господарства був японський філософ Мокиши Окада (1882-1955 рр.), який вважав, що сільське господарство має вирішувати такі завдання [7]:

- пропонувати продукти харчування, які не тільки підтримують життєдіяльність, а і поліпшують здоров'я людей;
- бути економічно вигідним для виробника і споживача;
- виробляти продукти в кількості, достатньої для задоволення потреб зростаючого народонаселення;
- не порушувати біологічної рівноваги природи, бути екологічно безпечним;
- використовувати досить прості, стабільні і доступні методи та засоби ведення господарства.

Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) дає таке визначення: «Органічне сільське господарство – це виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності і природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому виключається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, інновації та науку з метою покращення стану навколишнього середовища і сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного» [7].

Існують і інші визначення органічного сільського господарства, його іноді називають також «екологічним» або «біологічним». Головне в цій системі ведення сільського господарства – дружність до природи.

Результатом органічного сільського господарства є органічна сировина і органічні, також їх називають біологічні або екологічні продукти харчу-

вання, тобто продукти, при виробництві яких [8]:

- у рослинництві заборонено використовувати отрутохімікати для боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами рослин, а також мінеральні добрива синтетичного походження;
- заборонено використання генетично модифікованих організмів (ГМО);
- у тваринництві не дозволяється використовувати стимулятори росту, гормони і антибіотики, а для лікування тварин застосовують профілактичні заходи і гомеопатичні препарати.

Органічне виробництво може успішно конкурувати з тим, яке зараз домінує в світі – інтенсивним. Більш того, при певних обставинах, воно може дати більш високі врожаї, що дозволяє забезпечити продовольчу безпеку країни.

Вітчизняна і зарубіжна практика останніх років доказала, що по багатьох позиціях органічні культури по врожайності не лише не поступаються своїм «інтенсивним» конкурентам, але випереджають їх. Близько 300 досліджень доводять, що органічні господарства в країнах, які розвиваються, перевищують показники інтенсивних ферм більш ніж на 50% [5].

Органічний рух в Україні розпочався наприкінці ХХ сторіччя, але особливо активізувався після 2005 р. Наочним доказом цьому служить зростаюча кількість господарств, які віддають перевагу органічному виробництву. За станом на 2011 р. їх було 155. В цілому під органічне землеробство відведено 270 тис. га землі. До 2005 р. на органічному виробництві переважно спеціалізувались великі господарства. В основному вони експортували свою продукцію в країни ЄС (Європейського Союзу). В останні 5-7 років цим видом діяльності особливо зацікавились відносно невеликі господарства, які, в основному працюють, щоб наповнити продуктами харчування внутрішній ринок [8].

Для підтримки і подальшого розширення органічного виробництва в Україні створено Федерацію органічного руху України, Асоціацію учасників органічного виробництва «Біолан Україна», Клуб органічного землеробства, Спілку учасників органічного агровиробництва «Натурпродукт» і т.д.

Ринки органічної продукції продуктів вже діють в багатьох країнах світу, передусім в США і ЄС, де створена і успішно функціонує відповідна інфраструктура сертифікації, маркетингу і реалізації органічних продуктів. В США майже 40% американців споживають органічну продукцію [7].

В Україні ринок розвивається швидкими темпами: в 2010 р. він складав декілька менше 2,5 млн. євро загального споживання, а в 2011 р. перевищив 5 млн. євро. Зростання попиту на органічну продукцію спостерігається у великих містах: Києві, Донецьку, Харкові, Дніпропетровську. Найбільш активний попит органічна продукція знаходить серед

людей у віці до 35 років. Перевагу їй віддають сім'ї з маленькими дітьми, вагітні жінки [8].

Органічна продукція в багатьох випадках до рожче виробленої за інтенсивними технологіями. Вищу рентабельність мають не виробники, а торгові підприємства. При зміцненні органічного сільгоспвиробництва можливе зниження цін на органічні продукти харчування. Для стимулювання динамічного розвитку виробництва здорового харчування необхідна державна підтримка, яка може виражатись в законодавчих ініціативах, в пільговому кредитуванні та ін. В 2012 р. Верховною радою України було прийнято Закон «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», але поки він знаходиться на доопрацюванні.

Особливу увагу необхідно приділити органічній і біодинамічній сертифікації виробництва, яка дає можливість більшій кількості споживачів бути впевненими у тому, що харчова продукція виробляється у гармонійному поєднанні найпрогресивніших наукових знань з дбайливим ставленням до природи і землі як основи нашого спільного існування. У 2007 р. було створено перший український акредитований сертифікаційний орган «Органік стандарт», який проводить сертифікацію органічного виробництва в Україні.

Трансформаційні зміни в суспільстві України вимагають проведення радикальних змін в аграрній сфері [5] з широким залученням інвестицій на:

- підготовку і перепідготовку кадрів в галузі якості харчової продукції;
- приведення національної нормативно-правової бази агропромислового сектору у відповідність до стандартів СOT та ЄС;
- здійснення соціально-економічних перетворень на селі, перебудову земельних відносин;
- формування економічної збалансованості аграрного виробництва у регіонах з урахуванням їх природно-ресурсного потенціалу, раціонального використання природно-економічних умов, дотримання норм екологічної безпеки у процесі реформування структурних комплексів і розміщення виробництв;
- впровадження адаптивних екологічно прогресивних технологій, реалізацію заходів з підвищення родючості ґрунтів;
- постійне збільшення обсягів виробництва високоякісних продовольчих продуктів, якісну зміну структури харчування населення, підвищення калорійності і споживчої цінності продукції;
- швидкий розвиток і модернізацію агропереробної сфери, зменшення втрат продукції;
- екологічну паспортизацію сільськогосподарських угідь;
- вихід української екологічно чистої сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки;
- організацію системи ведення екологічно

безпечного сільськогосподарського виробництва і отримання якісних харчових продуктів і сировини відповідно до вимог стандартів СOT і директив ЄС;

– створення системи заохочення виробництва якісної сільськогосподарської продукції в Україні та організації її жорсткого контролю і моніторингу.

Доцільність впровадження органічного виробництва в Україні доказана результатами багаторічних досліджень і викликана необхідністю [8]:

- відтворення родючості ґрунтів і збереження навколишнього середовища;
- розвитку сільських територій і підйому рівня життя сільського населення;
- підвищення ефективності і прибутковості сільгоспвиробництва;
- забезпечення споживчого ринку здоровою якісною продукцією;
- зміцнення експортного потенціалу держави;
- поліпшення іміджу України як виробника і експортера високоякісної здорової органічної продукції;
- забезпечення продовольчої безпеки в Україні;
- поліпшення загального добробуту громадян держави.

Висновки. Розвиток органічного землеробства є перспективним для України, дозволяє збільшити обсяги експорту сільськогосподарської та готової харчової продукції, активніше сприяти вирішенню продовольчої проблеми.

Високі темпи поширення органічного виробництва в розвинутих країнах створюють об'єктивну необхідність і доцільність використання світового досвіду, зокрема країн ЄС щодо шляхів успішного розвитку цього напрямку в Україні.

Тривалість перехідного періоду до виробництва органічної продукції господарством може становити щонайменше три роки, при цьому поєднання галузей рослинництва і тваринництва в господарстві може бути суттєвим організаційно-технологічним чинником бездефіцитного забезпечення виробництва продукції органічними добривами і зменшення перехідного періоду. За умов виробництва органічної продукції рослинництва суттєвого зниження урожайності сільськогосподарських культур не виявлено, встановлено статистичну достовірність зниження витрат і підвищення рівня прибутку в системі землеробства з мінімальним обробітком ґрунту.

Серед суб'єктів господарювання в Україні найбільш ймовірні кандидати для запровадження виробництва органічної продукції – фермерські господарства, розташовані на придатних територіях, як найбільш мобільні у виборі технології та номенклатури продукції. Серед виробників органічної продукції очікується збільшення кількості малих за розмірами угідь господарств (10–30 га).

Із зростанням кількості мешканців міста, як потенційних споживачів, кількість виробників органічної продукції та видів продукції зростає у пропорції 1,1 і 1,45 відповідно. Основними пріоритетами серед мотиваційних чинників готовності керівників господарств до виробництва органічної продукції є цінова політика (96 %), гарантовані канали збуту (72 %) і наукове забезпечення (42 %) [9].

Для побудови перспективної моделі розвитку

виробництва органічної продукції в Україні необхідно сформувати відповідну структуру управління, законодавче забезпечення з урахуванням технологічних аспектів.

Подальші дослідження щодо виробництва органічної продукції доцільно спрямувати на агро-екологічне обґрунтування тривалості перехідного періоду та обґрунтування і розробку методики екологічної оцінки життєвого циклу органічної продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наукові та духовні засади органічного землеробства – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://biodinamika.com.ua/naukovi-ta-duhovni-zasady-orhanichnoho-zemlerobstva/>
2. Шувар А.І. Біологізація землеробства – невід’ємна складова продовольчої і екологічної безпеки України / І.А. Шувар, І.Б. Мазур, М.Ю. Назар / – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Agricole/3_shuvar%20i.a.doc.htm
3. Содержат ли органические продукты большее количество биологических загрязняющих веществ? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq4/ru/>
4. Назаренко М. Земля и экология: органическое земледелие в Украине – способно накормить весь мир... / М. Назаренко / Политика и деньги, 25.12.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://politdengi.com.ua/analitica/47041.html>
5. Милованов Є.В. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції / Є.В. Милованов // Матеріали науково-практичного семінару «Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції». – Львів, 31.03.2004. – С. 37–42.
6. Шувар І.А. Біологічне землеробство на шляху удосконалення енергетичної системи «грунт-добрива-рослина» / І.А. Шувар // Сільський господар. – 2005. – №7-8. – С. 23–25.
7. IFOAM Basic Standards (approved by the IFOAM General Assembly, Victoria, Canada, August 2002). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: www.ifoam.org.
8. Федерація органічного руху в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-41-21>
9. Антоненко А.С. Формування ринку екологічно безпечної продукції при органічному землеробстві / А.С. Антоненко, В.В. Писаренко, Т.В. Лук’яненко // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 75–79.

УДК 339.13 : 663.25-027.3 (477)

ТКАЧЕНКО О.Б., д-р. техн. наук, доцент, ВОЛОШИНА Т.Н., канд. техн. наук, доцент,
ТРИНКАЛЬ О.В., аспірант

Одесская национальная академия пищевых технологий

ИЗУЧЕНИЕ КОНЬЮКТУРЫ РЫНКА ПРОИЗВОДСТВА ВИНОГРАДНЫХ ВИН В УКРАИНЕ

В статье исследовано современное состояние и перспективы развития виноградарско-винодельческой отрасли Украины. Представлены главные мировые и отечественные тенденции производства и потребления винодельческой продукции. Предложены рекомендации по повышению международной конкурентоспособности украинской продукции методом развития программы формирования локальных вин.

Ключевые слова: рынок, производитель, потребитель, сорт винограда, локальные вина, качество, цена

In this study modern condition and some prospects of development of viticulture and wine industry of Ukraine have been investigated. The main international and domestic trends of production and consumption of wine products are represented. Some recommendations on improving the international competitiveness of Ukrainian wine products are suggested by the developing program of organization the local wines.

Keywords: market, producer, consumer, grape variety, local wine, quality, price

Введение. Рынок – важнейший элемент хозяйственного механизма, обеспечивающий экономическую жизнедеятельность общества. Это – совокупность специфических социально-экономических про-

цессов, происходящих в сфере обмена, посредством которых реализуется стоимость товара и согласуются интересы их производителей и потребителей.